

Metodické materiály

pre učiteľ'ky a učiteľ'ov
k dokumentárnemu filmu
Modelka Maddy

Ako používať dokumentárny film na vyučovaní

Komu je táto publikácia určená

Milé učiteľky, milí učitelia,

v rukách držíte publikáciu, ktorá je určená vám, učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl, študentstvu pedagogických vysokých škôl a všetkým ľuďom zaujímavým sa o globálne vzdelávanie (GV). Veríme, že globálne vzdelávanie slúži deťom i dospelým nielen na lepšiu orientáciu v čoraz komplikovanejšie prepojenom svete, ale zároveň prispieva ku komplexnému rozvoju kľúčových kompetencií potrebných pre život.

Z analýzy stavu globálneho vzdelávani na Slovensku za rok 2018 vyplýva, že premietanie filmov a videí patrí medzi najčastejšie využívané metódy výučby. Spoločné sledovanie filmu na hodine síce priblíži výzvy súčasného sveta vašej triede, bez nadväzujúcich aktivít však vôbec nemusí prispieť k rozvoju žiackych vedomostí, zručností, postojov a hodnôt.

Cieľom projektu **Jeden svet na školách** je ponúknuť deťom a mládeži pútavé dokumentárne filmy o aktuálnych globálnych témach a zároveň ich motivovať, aby sa stali aktívnym publikom. Teda aby si snímku nielen pozreli, ale aj dokázali analyzovať jej dej, porozumieť súvislostiam, vyjadriť vlastný názor, diskutovať s inými a kriticky premýšľať. Spoločné pozeranie dokumentárnych filmov navyše pomáha vytvoriť na hodinách atmosféru, kde sa so žiakmi a žiačkami lepšie spoznáte, kde môžu preskúmať svoje postoje a tiež sa naučiť, ako rešpektovať postoje iných.

Na nasledujúcich stranách nájdete komplexný balíček materiálov, ktorý vám uľahčí prácu s dokumentárnymi filmami na vašich hodinách a pomôže vám naplno využiť potenciál tejto metódy. Ku každému filmu sme pripravili metodické materiály zohľadňujúce dĺžku vyučovacej hodiny. Sú vytvorené tak, aby ste si ich mohli prispôbiť podľa svojich možností a potrieb. Obsahujú aj doplnujúce informácie k témam filmu, vďaka ktorým sa môžete lepšie pripraviť na diskusiu po premietaní.

Táto príručka obsahuje aktivity nadväzujúce na tri dokumentárne filmy. Prvý z nich – **Modelka Maddy** – sleduje osobný príbeh Madeline Stuart, prvej celosvetovo známej modelky s Downovým syndrómom. Hovorí o živote ľudí so zdravotným znevýhodnením a vyzýva publikum, aby prehodnotilo svoj postoj k štandardom krásy.

Film **Tieňohra** zachytáva príbehy tínedžerov, ktorí sa vydali na nebezpečnú cestu za lepším životom bez sprievodu dospelého. Ponúka tak iný pohľad na migráciu, než s akým sa bežne stretávame v médiách.

Tretí dokumentárny film s názvom **Generácia Greta** prináša príbehy deviatich mladých aktivistiek, ktoré upozorňujú na závažnosť klimatickej krízy a angažujú sa za lepší a spravodlivejší svet.

Dúfame, že materiály v tejto metodickej príručke budú pre vás užitočné a pomôžu vám otvárať aktuálne globálne témy vo výučbe. Prajeme vám veľa inšpiratívnych diskusií a spoločných objavov.

Tim Oddelenia globálneho vzdelávania, Človek v ohrození

Čo je globálne vzdelávanie

Na Slovensku používame termín globálne vzdelávanie ako zastrešujúci princíp, ktorého súčasťou je globálne rozvojové vzdelávanie (vzdelávanie o problematike rozvojových krajín a chudoby vo svete), environmentálne vzdelávanie, multikultúrne vzdelávanie, mierové vzdelávanie a vzdelávanie k ľudským právam v globálnom kontexte.

Globálne vzdelávanie vychádza z konštruktivismu, pričom kladie dôraz na participatívne vzdelávacie postupy zameriavajúce sa nielen na nadobúdanie vedomostí a zručností, ale aj na zmenu hodnôt a postojov. Aby boli ciele GV naplnené, je potrebné zameniť metódy frontálnej výučby za konštruktivistické pedagogické postupy (alebo k nim smerovať) s cieľom podporiť u detí a mládeže aj rozvoj ich postojov a hodnôt.

GV navracia do vzdelávania hodnoty a umožňuje vidieť prepojenia medzi rôznymi globálnymi a lokálnymi javmi v spoločnosti či prírode. Podporuje kritické myslenie a efektívnu prácu s informáciami, prepája teóriu s praxou a učenie (sa) so snahou o zmenu. A nakoniec, vzdeláva k demokratickému občianstvu.

Začleňovanie GV do výučby prináša najmä tieto benefity:

- Svet, v ktorom žijeme, je navzájom prepojený. Dôsledky našich činov sa dnes šíria extrémnou rýchlosťou a vplývajú na životy ľudí v blízkom okolí aj iných krajinách. Ak chceme, aby sa mladá generácia vedela v tomto rýchlom, prepojenom a vzájomne previazanom svete orientovať a pozitívne ho ovplyvňovať svojimi rozhodnutiami, musí mu rozumieť. GV k tomu aktívne vedie a prepája učenie s praxou.
- GV priamo prispieva k naplneniu vzdelávacích cieľov definovaných v štátnych vzdelávacích programoch a dokumente Sprievodca školským rokom. Nie je teda prácou navyše, práve naopak, je prostriedkom na dosiahnutie stanovených cieľov, a to spôsobom orientovaným na potreby detí a mládeže. GV podporuje vytváranie takého školského prostredia, ktoré sa zakladá na vzájomnom rešpekte medzi dospelými a deťmi, ale aj medzi deťmi navzájom.
- GV nezahŕňa iba informácie o aktuálnych témach, ale je tiež príležitosťou, aby si mladí ľudia osvojovali kľúčové zručnosti a kompetencie. Ide najmä o rozvoj mediálnej gramotnosti, schopnosti kriticky myslieť či podložiť svoj názor argumentmi a tiež o podporu zručností potrebných na spoluprácu v tíme.
- Kombinácia tém s konštruktivistickými a aktivizujúcimi metódami vzdelávania vytvára príležitosť zapojiť do aktivít všetkých v triede – aj tých, ktorí zväčša nie sú aktívni pri frontálnej výučbe.
- Žiaci a žiačky sa s globálnymi témami bežne stretávajú v médiách, rodine či svojom okolí a vzbudzujú v nich prirodzený záujem. GV im umožňuje skúmať aktuálne globálne témy v rámci vyučovania a zároveň vytvára na hodinách bezpečné prostredie, kde môžu formovať svoje postoje a prípadne konať v súlade so svojimi hodnotami.

Čo nájdete v tejto príručke

Vybrali sme pre vás pútavé filmy, ktoré reagujú na aktuálne celospoločenské a globálne témy. Všetky sú buď dabované, alebo v pôvodnom znení so slovenskými alebo českými titulkami. Odporúčame, aby ste vopred zvažili, či je vaša trieda schopná sledovať titulky a zároveň vnímať filmový dej. Pri niektorých filmoch môžu byť titulky výhodou, napríklad ako pomôcka na hodinách cudzieho jazyka.

Vzdelávacie aktivity

Každá aktivita sa začína **anotáciou**, teda stručným zhrnutím filmu. Anotácie vám neprezradia, akým spôsobom je film spracovaný, či sa bude vaším žiakom a žiačkam páčiť, alebo ako s ním ďalej pracovať. Preto by ste si celý film mali určite pozrieť, skôr než ho premietnete vašej triede. Na začiatku každej aktivity nájdete informáciu, pre akú **vekovú kategóriu** je určená, aké má **ciele**, aké **pomôcky** a **prílohy** budete potrebovať. Súčasťou postupu sú **metodické tipy**, ktoré ponúkajú alternatívy aktivity, odporúčania či dôležité metodické usmernenia k jej realizácii.

Vyučovacia hodina má iba 45 minút, preto sme všetky vzdelávacie aktivity koncipovali tak, aby dĺžkou zodpovedali vyučovacej hodine. Ak nestihnete vašej triede premietnuť celý film a počas tej istej vyučovacej hodiny uskutočniť aj celú aktivitu, je na vás, ako ju rozvrhnete. Metodiky sú koncipované tak, aby ste si mohli rozdeliť program na viacero vyučovacích hodín.

V ideálnom prípade by mala vzdelávacia aktivita nasledovať hneď po filme. Ak to však nie je možné, vráťte sa k filmu na ďalšej hodine, prípadne sa dohodnite so svojou kolegyňou alebo kolegom a postup naplánujte spoločne. Dôležité je, aby ste do hodiny, na ktorej pozriete film, začlenili aspoň prácu s pracovným listom Emócie (je súčasťou metodík k niektorým filmom) alebo krátku reflexiu.

Otázky vhodné na záverečnú diskusiu nájdete v jednotlivých vzdelávacích aktivitách. Rovnako vám poslúžia nasledujúce nedokončené výroky, ktoré môžu žiaci a žiačky doplniť. Pomocou nich sa nad témou filmu zamyslia a zatriedia si nové poznatky. Napríklad:

- Najviac ma prekvapilo, že ..., lebo
- Vďaka tomuto filmu si uvedomujem, že
- Chcem sa dozvedieť viac o ..., pretože
- Chcem aktívne prispieť k ..., pretože

Ak pracujete s dokumentárnym filmom v online prostredí, môžete triedu rozdeliť do viacerých menších tímov, kde budú diskutovať. V prípade, že nemáte priestor na spoločnú diskusiu so skupinami alebo s celou triedou, môžete si k filmom pripraviť dve-tri otázky, ktoré žiaci a žiačky vypracujú na záver samostatne, aby sa uzatvoril proces učenia. Ďalšie spôsoby, ako realizovať reflexiu v triede či online, nájdete v časti Metódy reflexie.

Vzdelávacie aktivity v tejto príručke kopírujú **trojfázový model učenia EUR**. Ten slúži na sprevádzanie žiakov a žiačok zážitkovou hodinou. Učivu lepšie porozumejú prostredníctvom troch fáz učenia:

1. Evokácia

- Motivuje a aktivizuje.
- Prepája neznáme so známym, čím sa lepšie uchováajú nové informácie.
- Žiaci a žiačky si samostatne vybavujú (evokujú) vedomosti o téme, teda čo už vedia, čo si myslia, že vedia, aké otázky a myšlienky im k nej napadajú.

2. Uvedomenie

- Žiaci a žiačky získavajú a spracovávajú nové informácie.
- Následne ich zaraďujú medzi vedomosti, ktoré si vybavili a utriedili počas evokácie.

3. Reflexia

- Je to najdôležitejšia časť aktivity a procesu učenia. Ak chýba, nemusia sa žiaci a žiačky nič naučiť.
- Cieľom reflexie je pouvažovať o nadobudnutých informáciách, o skúsenosti a o procese, vďaka ktorým sme sa dopracovali k novým zážitkom a poznaniu. Žiaci a žiačky si uvedomia, čo a ako sa naučili, zatriedujú, systematizujú a utvrdzujú si získané vedomosti.
- Odporúčania a konkrétne tipy, ako realizovať reflexiu, nájdete v časti Metódy reflexie.

Doplňujúce informácie k témam filmu

V tejto časti metodík nájdete všeobecné informácie, ktoré vám pomôžu zorientovať sa v téme filmu a pochopiť súvislosti. Poslúžia vám tiež ako príprava na aktivitu po vzhladnutí filmu, najmä na záverečnú diskusiu. Je len na vás, ktorú z ponúkaných aktivít a ich alternatív zrealizujete vo vašej triede.

Na to, aby ste dokázali odučiť výbornú hodinu prínosnú pre vašich žiakov a žiačky, nemusíte byť expertom na danú tému. Doplnujúce informácie uvádzame v rôznych formách – ako odpovede na otázky, slovník pojmov či texty týkajúce sa rôznych aspektov danej tematiky. Samozrejmosťou je zoznam zdrojov, z ktorých sme pri tvorbe metodiky čerpali a ktoré poslúžia aj vám a vašej triede, ak sa chcete o téme dozvedieť viac.

Tipy na realizáciu aktivít

- 1. Stanovte si cieľ hodiny.** Cieľom hodiny by nemalo byť iba nadobúdanie nových poznatkov, podstatné je aj to, aby žiaci a žiačky pochopili súvislosti a prehodnotili svoje postoje. Dokumentárne filmy zvyčajne neponúkajú univerzálne návody, ako zmeniť svet k lepšiemu, skôr odkrývajú ďalšie uhly pohľadu na mnohokrát zložité témy. S obsahom filmu preto treba ďalej pracovať v rámci súvisiacich aktivít. Prípravu hodiny vám uľahčí, ak si stanovíte, čo na nej chcete dosiahnuť (napr. otvorenie diskusie na určitú tému, oboznámenie sa s problematikou, preskúmanie žiackych postojov). Vysvetlite vašej triede, čo od nej očakávate, a majte na pamäti, že aj cesta je cieľ.

2. **Pozrite si film ešte pred premietaním.** Iba ak film uvidíte vopred, môžete posúdiť, či svojou náplňou, rozsahom, náročnosťou zodpovedá naladeniu a možnostiam vašej triedy. Teda či je adekvátny pre vašu vekovú skupinu, či zodpovedá jej schopnostiam aj záujmom a zároveň kritériám, ktoré musíte splniť (iŠVP, ŠKVP a pod.). Nestačí si len prečítať anotáciu, forma spracovania témy alebo dĺžka filmu nemusí vyhovovať každej triede.
3. **Na hodinu sa pripravte.** Nepodceňte prípravu hodiny, či už z technickej stránky (výber učebne, bezchybné fungovanie techniky, zatemnenie miestnosti atď.), alebo zo stránky pedagogickej (dostatok vedomostí o problematike, využitie interaktívnych metód a pod.). Čas strávený prípravou sa na kvalite hodiny viditeľne prejaví. Pripravte si a nastavte všetku techniku (dataprojektor, reproduktory, počítač). Skontrolujte, či film prechádza technickým zariadením bez problémov, či sú obraz a zvuk synchronne. Pozrite si súvisle aspoň 3 minúty. Tesne pred hodinou ešte raz vyskúšajte, či všetko funguje bez problémov.
4. **Pozerajte film spoločne s triedou.** Ak si počas premietania sadnete za katedru a budete sa venovať administratívnej práci či príprave na ďalšiu hodinu, žiaci a žiačky sa pravdepodobne tiež nesústredia na sledovanie filmu. Odporúčame, aby ste si sadli tak, aby ste mohli sledovať film a súčasne pozorovať reakcie vašej triedy. To vám pomôže pripraviť sa na emócie, ktoré sa môžu uvoľniť počas záverečnej diskusie. Navyše, ak si film pozriete opakovane, zakaždým v ňom postrehnete iné súvislosti, ktoré potom využijete počas reflexie.
5. **Akceptujte rôznorodé prejavy emócií.** Dokumentárne filmy často vykresľujú neľahké osudy skutočných ľudí. Žiaci a žiačky môžu mať rôzne životné skúsenosti a reagovať na filmový dej odlišnými spôsobmi. Nechajte im priestor, aby mohli emócie prežívať a uvoľňovať. Zároveň ich podprite v tom, aby ich skúsili preskúmať, pomenovať a spracovať. Práve v tom vám pomôže spoločná reflexia, ktorá vytvorí priestor na uvoľnenie emócií a prácu s vlastnými skúsenosťami, postojmi a hodnotami.
6. **Nemusíte vedieť všetko.** Na konci každej aktivity nájdete časť s názvom Doplňujúce informácie k témam filmu, ktorá obsahuje nielen základné informácie o témach filmu, súvislosti a prepojenia so Slovenskom, ale aj ďalšie zdroje informácií. Ak odpoveď na žiacke otázky nepoznáte, nehanbite sa to priznať. Vaša trieda určite ocení úprimnosť. V prípade, že odpoveď na nejakú otázku nepozná nik, môžete žiakov a žiačky vyzvať, aby informáciu dohľadali a spoločne sa k nej vrátili na ďalšej hodine.
7. **Zohľadnite dĺžku filmu.** Pokiaľ to je možné, premietnite celý film, autorský tím ho spracoval ako kompaktné dielo. Vzhľadom na obmedzenú dĺžku vyučovacej hodiny je však možné využiť len niektoré jeho časti. Pri ich výbere nezabudnite na to, ako ukážka vyznie, a dbajte na zachovanie posolstva filmu vo všetkých súvislostiach.
8. **Nezabudnite na reflexiu.** Dôležitou súčasťou práce s filmom je reflexia. Dokumentárne filmy často ukazujú realitu, ktorá je nám neznáma, a vyvolávajú tak silné emócie. Najmä mladí ľudia ich silne vnímajú a prežívajú. Reflexia bezprostredne po premietaní im umožní reagovať, vyjadriť sa a uvoľniť napätie. Existuje mnoho spôsobov a techník, ktorými môžete reflexiu realizovať. Nájdete ich na nasledujúcich stranách v časti Metódy reflexie.
9. **Správajte sa partnersky.** Už malé deti ocenia, ak sú k nim dospelí empatickí, umožnia im diskutovať a rešpektujú ich postoje. Niektoré triedy však nie sú zvyknuté zapájať sa do diania na hodine, či už ide o spoločnú diskusiu, skupinovú prácu, alebo hľadanie kreatívnych riešení. Nenechajte sa odradiť, ak sa prvá hodina nevydarí podľa vašich predstáv, učíte sa vy aj vaša trieda. Aby ste mohli vyskúšať rôzne možnosti práce s dokumentárnym filmom, pripravili sme pre vás rôzne typy nadväzujúcich vzdelávacích aktivít a tiež viaceré metódy reflexie. S malými úpravami sa dajú využiť aj na online vyučovaní.

Ako na reflexiu

Reflexia je záverečná, a pritom najdôležitejšia časť aktivity a procesu učenia. Predovšetkým pre nedostatok času na konci vyučovacej hodiny je, paradoxne, aj najčastejšie vynechávaná. **Bez samotnej reflexie sa však žiaci a žiačky nemusia počas hodiny nič naučiť.** Až vďaka reflexii si uvedomia, čo a ako sa naučili, zatriedujú, systematizujú a upevňujú nové vedomosti. Cieľom je reflektovať o nadobudnutých informáciách, skúsenostiach a procese, ktorými sa k zážitkom a poznaniu počas aktivity dopracovali. Len tak dokážu v budúcnosti zužitkovať skúsenosti nadobudnuté počas procesu učenia.

Reflektovať možno o obsahu (čo už žiaci a žiačky o téme vedia, čo si potvrdili, čo vyvrátili, čo spresnili, na aké otázky stále nepoznajú odpoveď, čo by ešte chceli o téme vedieť), ale tiež o procese (ako k týmto znalostiam dospeli, čo sa dialo počas učenia, ako sa im práca darila a vďaka čomu).

Dobre a dôsledne vykonaná reflexia môže časom viesť aj k tomu, že žiaci a žiačky prestanú chcieť byť iba pasívnymi konzumentmi príbehu, ale prebudí sa v nich záujem „niečo s tým urobiť“. A tu sa začína skutočné potešenie z pedagogickej práce: môžete sa spoločne porozhliadnuť v svojom okolí a hľadať, kde by ste mohli niečo zmeniť k lepšiemu.

Ak vám počas hodiny neostáva dostatok času na reflexiu, položte triede aspoň zopár najdôležitejších otázok, ktoré nájdete na konci každej aktivity. Vyznačili sme ich tučným písmom. Môžete ich tiež zadať ako domácu úlohu.

Prečo je reflexia po filme dôležitá

- Reflexia pracuje s emóciami, ktoré film vyvolal. Vzhľadom na to, že osudy hlavných postáv alebo okolnosti natáčania filmu môžu na vašu triedu silne zapôsobiť, je reflexia nevyhnutná.
- Reflexia podporuje žiakov a žiačky, aby sa navzájom počúvali. Ak zvolíte hoci aj tú najjednoduchšiu formu reflexie, napríklad že každý povie iba jedno slovo vystihujúce jeho momentálne rozpoloženie, priestor vyjadriť sa dostanú všetci.
- Reflexia učí rešpektu a porozumeniu. Rovnaký film môže v každom vyvolať iné pocity. Niektorí cítia smútok, zatiaľ čo iní radosť, niektorí beznádej a ďalší, naopak, v príbehu silne vníma posolstvo nádeje. Vďaka reflexii si vaša trieda uvedomí, že emócie sú prirodzenou súčasťou života a že rovnaké veci možno vnímať z rôznych uhlov pohľadu.
- Reflexia podporuje diskusiu. Ak sa žiaci a žiačky prestanú báť vyjadrovať svoje pocity a postoje, začnú sa pýtať. To býva v bežne poňatom vyučovacom procese síce žiaduce, no vzácné. Navyše si odpovede na vlastné otázky zapamätajú, pretože sa ich nepýtali len pro forma, ale na základe skutočného záujmu vyvolaného filmovým zážitkom.

Metódy reflexie

Spoločná diskusia

Pripravili sme celú škálu otázok, ktoré sú vhodné na reflexiu po jednotlivých vzdelávacích aktivitách. Proces reflexie uskutočňuje celá skupina s učiteľom či učiteľkou, prebieha interaktívne a spoločne. Nie je to teda hodnotenie práce jednotlivcov zo strany autority. Počas reflexie sa pýtate otázky zamerané na obsah (čo žiaci a žiačky o téme vedia, čo si potvrdili, čo by ešte chceli vedieť) aj na proces (ako dospeli k svojim poznatkom, čo sa dialo počas učenia, ako sa im práca darila).

Pri podnecovaní reflexie je postup kladenia otázok založený na Kolbovom cykle učenia. Obsahuje tieto fázy:

1. Otázky zamerané na **reakciu** na zážitok pomôžu žiakom a žiačkam, aby uvoľnili emócie, ktoré v nich skúsenosť vyvolala.

Napríklad: ***Ako sa cítite? Ako na vás aktivita pôsobila? Čo ste si všimli, zažili, počuli, videli?***

2. Otázky zamerané na **vysvetlenie** ich naladia na hlbšie premýšľanie o zážitku. Postupne si uvedomia, aký zmysel mala spoločná skúsenosť.

Napríklad: ***Ako ste reagovali na túto informáciu? Z akého dôvodu? Akým spôsobom ste premýšľali počas plnenia úlohy? Čo vám pomáhalo? A naopak, čo vás brzdilo?***

3. Otázky, ktoré podporia **kontextuálne vnímanie**, prepoja zmysel aktivity so širšími súvislosťami.

Napríklad: ***Čo nové ste si uvedomili na základe tejto aktivity? Ako môžete získané poznatky začleniť do širšieho kontextu alebo prepojiť s témou hodiny? Ako zapadajú do vašich terajších predstáv a poznatkov?***

4. Otázky, ktoré podporujú **aplikáciu naučeného v bežnom živote**, zdôrazňujú relevantnosť témy a umožňujú prejsť od uvedomenia nadobudnutých postojov či presvedčení k ich praktickému uplatneniu.

Napríklad: ***Ktoré poznatky považujete za najužitočnejšie? Prečo? Ako môžete využiť to, čo ste sa práve naučili? Aké konkrétne zmeny môžete iniciovať?***

Jedno slovo

Túto techniku možno použiť pred tým, ako sa žiaci a žiačky podelia o svoje pocity. Nezastupiteľná je v prípade silne emotívnych filmov. Vo chvíľach, keď vaša trieda bojuje s dojatím alebo nie je schopná reagovať, pomenovať svoj pocit jedným slovom väčšinou dokáže každý. Iba výnimočne sa stáva, že niekto len zavrtí hlavou či povie, že nevie. V takom prípade na neho netlačte, rešpektujte jeho rozpoloženie. Neskôr mu môžete znovu dať priestor.

Jednotlivé slová môžete zaznamenávať na tabuľu alebo flipchart. Všimnite si, ako film pôsobil na triedu ako celok, ktoré emócie sa opakovali a pod. Vhodné je túto metódu použiť aj v prípade, že do konca hodiny zostáva málo času. Vyžaduje si naozaj len niekoľko minút.

Alternatívou môže byť aj práca v skupinách. Rozdelte triedu do dvojíc či trojíc a požiadajte ich, aby napísali na papier slovo, ktoré pre ne symbolizuje daný film. Papiere môžete vyvesiť a požiadať skupiny, aby vysvetlili, prečo si vybrali práve dané slovo. Môžu to byť hoci aj tri slová, dôležitá je diskusia v malých skupinách a zdôvodnenie.

Najmä na začiatku práce s filmom majú žiaci a žiačky problém pomenovať svoje pocity. V podobných prípadoch im rozdajte pracovný list Emócie, kde si môžu povyberať zo slov, ktoré vystihujú ich rozpoloženie, a prípadne doplniť vlastné.

Nedokončené výroky

V prípade, že nemáte priestor na spoločnú diskusiu so skupinami alebo celou triedou, pripravte si **nedokončené výroky** týkajúce sa filmu. Pomocou nich sa nad úlohou zamyslia a zatriedia si nové poznatky. Nasledujúce vety môžete zadať ako domácu úlohu pre jednotlivcov či menšie skupiny:

- *Najviac ma prekvapilo, že ..., lebo*
- *Vďaka tomuto filmu si uvedomujem, že*
- *Chcem sa dozvedieť viac o ..., pretože*
- *Chcem aktívne prispieť k ..., pretože*

Batoh

Na tabuľu alebo flipchart nakreslite batoh. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si predstavili, že každý z nich má na chrbte takýto pomyselný batoh. Môže si v ňom z premietania odniesť jednu vec, ktorá naňho vo filme zapôsobila najsilnejšie. Doprajte im čas na premyslenie a následne ich vyzvite, aby sa o svoje nápady podelili s ostatnými. Ich podnety napíšte dovnútra batohu a ďalej s nimi pracujte počas reflexie, prípadne na ne nadviažte na ďalšej hodine.

Ak nemáte na reflexiu dostatok času, rozdajte nalepovacie lístočky a vyzvite žiakov a žiačky, aby svoju „jednu vec“ napísali a lístok nalepili dovnútra batohu nakresleného na tabuli. Potom si môžu potichu pozrieť, čo na lístky napísali ostatní (formou tzv. tichej galérie), prípadne sa opýtať na slová, ktoré ich zaujali.

Loptička

Požiadajte žiakov a žiačky, aby si sadli do polkruhu. Jednému z nich hod'te loptičku a požiadajte ho, aby povedal jednu vec, ktorú si z filmu zapamätal, odniesol, nad ktorou bude rozmýšľať. Dohliadnite, aby každý dostal loptičku aspoň raz. Samozrejme, zapojte sa aj vy. Ak chcete mať prehľad, kto už odpovedal, požiadajte ho, nech vstane alebo si prekríži nohy, alebo to vyjadrí iným spôsobom.

I. N. S. E. R. T.

Na reflexiu jedným slovom možno nadviazať metódou I. N. S. E. R. T. (Interaktívny záznamový systém pre efektívne čítanie a myslenie, z angl. Interactive Notating System for Effective Reading and Thinking). Tá sa zväčša využíva pri práci s textom (pri čítaní a písaní zameranom na kritické myslenie), ale dá sa dobre využiť aj pri reflexii.

Metóda pracuje so znamienkami plus (+), mínus (-), výkričník (!) a otáznik (?). K znamienku plus žiaci a žiačky uvádzajú, čo vo filme vnímali ako pozitívne, k znamienku mínus to, čo vnímali ako negatívne. Pri výkričníku máte niekoľko možností podľa posolstva filmu: môžu hovoriť o tom, čo ich prekvapilo, čo vnímali ako nové, čo považujú za najsilnejšiu časť filmu a pod. Otáznik im umožňuje klásť otázky. Odpovede na ne môžete ponúknuť vy, môžete ich hľadať spoločne alebo zadať ako úlohu na budúcu hodinu.

Skupinové kreslenie

Rozdelte triedu do troj- až päťčlenných skupín. Vyzvite ich, aby nakreslili plagát vyjadrujúci, čo si z filmu odniesli (nové informácie, pocity atď.). Plagáty vyveste a následne o nich diskutujte. Táto metóda si vyžaduje viac času. Je vhodná najmä po filmoch, v ktorých sú osudy hlavných postáv alebo okolnosti natáčania náročné na spracovanie, pretože pomáha uvoľňovať emócie.

PRACOVNÝ LIST

Emócie

Emócie sú dôležitou súčasťou života, pretože nám podávajú správu o našich potrebách a pomáhajú nám (správne) reagovať na vonkajšie okolnosti. Preto je dôležité, aby sme si ich uvedomovali a dokázali s nimi pracovať.

Pokúste sa vybrať z uvedeného zoznamu jednu alebo viacero emócií, ktoré po projekcii filmu cítite. Do pravého stĺpca napíšte niekoľkými slovami dôvod.

EMÓCIA	PREČO
radosť	
smútok	
spokojnosť	
nespokojnosť	
závisť	
hanba	
zvedavosť	
neistota	
nedôvera	
dôvera	
zmätenosť	
obdiv	
prekvapenie	
dojatie	
strach	
hnev	
sklamanie	
bezmocnosť	
zhnusenie	
pobúrenie	
úzkosť	
odvaha	

Modelka Maddy

Maddy the Model / Jane Magnusson / Švédsko / 2020 / 58 min. / anglicky / slovenské titulky s úpravou pre nepočujúcich

Newyorský týždeň módy, september 2015. Stalo sa niečo úžasné a neslýchané. Na predváždzacie mólo vyšla mladá žena menom Madeleine Stuart a všetkých ohúrila. Niežeby pôsobila štíhlejšie, niesla sa na vyšších opätkoch alebo sa tvárila deprimovanejšie než jej kolegyne. Práve naopak! Modelka Maddy urobila rozruch svojou odlišnosťou. Bola sama sebou, žiarila šťastím a vyzerala celkom inak ako všetky ostatné. Prečo? Pretože taký je život podľa Maddy. Takto žije, pracuje a získava si priateľov, kdekoľvek sa objaví. Ani Downov syndróm jej nebráni, aby si plnila svoje sny. Spoločne s mamou Rosanne cestujú po celom svete a ukazujú, že hoci sme každý iný, všetci tu máme svoje miesto.

Témy filmu: inklúzia ľudí so špeciálnymi potrebami, Downov syndróm, sociálne siete a médiá

Cielová skupina:

14+

Ciele:

- žiaci a žiačky sa oboznámia so životným príbehom dievčaťa s Downovým syndrómom;
- identifikujú a pomenujú emócie zachytené vo filme aj svoje vlastné;
- analyzujú, v ktorých situáciách by v porovnaní s hlavnou hrdinkou reagovali podobne a v ktorých odlišne;
- na základe vlastných skúseností a prežívania emócií navrhujú riešenia, ktoré by zvýšili porozumenie medzi ľuďmi v ich okolí, vrátane tých so špeciálnymi potrebami.

AKTIVITA 1

Čas:

90 minút (vrátane premietania filmu – 58 minút)

Pomôcky:

projektor, počítač, obrázky z prílohy 1 (premietnuté alebo vytlačené), kópie prílohy 2 (jedna pre každého), písacie potreby

Postup:

EVOKÁCIA: 5 minút

1. Premietnite obrázky z prílohy 1, prípadne ich vytlačte a pripevnite na viditeľné miesto. Spýtajte sa triedy, aké vzťahy sú na obrázkoch zobrazené, prípadne čo ich spája. Jednotlivé postrehy môžete heslovite zapísať k obrázkom.

UVEDOMENIE: 75 minút (vrátane premietania filmu – 58 minút)

2. Povedzte žiakom a žiačkam, že si pozriete dokumentárny film s názvom Modelka Maddy. Rozdajte im kópie prílohy 2 (jednu pre každého).
3. Požiadajte ich, aby si pracovné listy pozorne prečítali a počas pozerania filmu si všimli dané scény. Môžu si pritom robiť poznámky.
4. Pozrite si spoločne film. Ak je to potrebné, urobte počas neho krátku prestávku.
5. Po dopyzeraní dajte žiakom a žiačkam 5 minút na to, aby si mohli zapísať svoje postrehy do pracovného listu.
6. Požiadajte ich, aby sa rozdelili do troj- až štvorčlenných skupín (napríklad podľa toho, ako sedia) a porovnali si odpovede. Dajte im na to 7 minút.

REFLEXIA: 10 minút

7. Po ukončení práce v skupinách spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok. V prípade nedostatku času uprednostnite tie, ktoré sú zvýraznené tučným písmom.
 - **Aký dojem vo vás zanechal film?** (Nemusí sa vyjadriť každý. Ak máte veľkú skupinu a na základe predošlých skúseností očakávate, že sa budú chcieť vyjadriť všetci, položte túto otázku v rámci skupinovej práce, teda v kroku 6.)
 - Ktorá filmová scéna vás zaujala alebo prekvapila? A ktorá, naopak, sa odohrala tak, ako by ste očakávali?

- Ako sa vám diskutovalo v skupine? **Vnímali ste jednotlivé scény rovnako? V čom ste sa ako skupina nezhodli? Prečo?** (Za každú skupinu môže hovoriť jedna osoba.)
- Akým spôsobom Maddy prejavuje, že sa cíti šťastná alebo nešťastná?
- **Akým spôsobom prejavujete radosť, smútok alebo sklamanie vy? V čom sú vaše prejavy podobné tým, aké má Maddy? V čom sa odlišujú?**
- Pripomeňte si moment, keď sa Colin začal pri stánku rozprávať s Maddy, následne sa roztancoval a Maddy sa k nemu pripojila (scénu si môžete opätovne prehrať – čas 00:40:40).
 - **Ako na vás pôsobila táto situácia? Ako by ste ju vnímali, keby ste ju pozorovali na vlastné oči?**
 - **Ako by na vás pôsobila rovnaká situácia, keby nešlo o ľudí s Downovým syndrómom? Udiala by sa rovnako?**
 - **Ako by ste sa správali v takejto situácii vy?**
- Čo si z dnešnej hodiny odnášate?
- Čím nás môžu ľudia s Downovým syndrómom inšpirovať?

AKTIVITA 2

Čas:

45 minút

Pomôcky:

samolepiace papieriky (jeden pre každého), nastrihané kópie prílohy 3 (jedna do každej trojice až štvorice), čistý papier (jeden list pre každého), písacie potreby

Postup:

EVOKÁCIA: 10 minút

1. Napíšte na tabuľu slovo POROZUMENIE. Dajte každému žiakovi a žiačke jeden samolepiaci papierik (post-it). Požiadajte ich, aby naň napísali jednu alebo dve asociácie, ktoré sa im s týmto slovom spájajú. Následne ich nalepia na tabuľu okolo slova POROZUMENIE.
2. Potom ich vyzvite, aby si samostatne a potichu prečítali jednotlivé papieriky (formou tichej galérie).

UVEDOMENIE: 20 minút

3. Rozdelte triedu do troj- až štvorčlenných skupín. Každé skupine dajte súbor kartičiek z prílohy 3 a tri až štyri čisté papiere (podľa počtu osôb v skupine).
4. Požiadajte skupiny, aby pred seba vyložili kartičku s nápisom MADDY. Zvyšné kartičky rozložia v jej okolí tak, aby vyjadrovali úroveň porozumenia, ktorú má daná osoba voči Maddy. To znamená, že mená osôb, ktoré Maddy rozumeli najlepšie, budú k centrálnej kartičke najbližšie. A naopak, mená osôb, ktoré jej nerozumeli, budú najďalej. Na ich rozloženie dajte triede 5 minút.

METODICKÝ TIP:

Ak budete robiť túto aktivitu s časovým odstupom, umožnite žiakom a žiačkam, aby sa vás mohli opýtať, o ktoré filmové postavy ide. Prípadne si ich môžete prejsť s celou triedou na začiatku hodiny. Taktiež si môžete pripraviť film a prehrať triede časť, kde daná osoba vystupuje (presné časy nájdete nižšie). Nezabudnite však, že sa tým aktivita predĺži.

- 00:18:25 – televízna reportérka
- 00:37:55 – Sam a Manuel
- 00:38:26 – tréner vo fitcentre
- 00:40:40 – Colin
- 00:47:35 – žena na pódiu

5. Požiadajte žiakov a žiačky, aby si vzali čisté papiere. Prečítajte im nasledujúce inštrukcie, prípadne ich stručne napíšte na tabuľu:
 - A. Na papier prekreslite schému porozumenia, ktorú ste vytvorili pre Maddy. Neuvádzajte však mená na kartičkách, t. j. nakreslite len prázdne okienka.
 - B. Do centrálnej kartičky (kde bolo pôvodne meno Maddy) napíšte svoje meno alebo slovo JA.
 - C. Popremýšľajte, nakoľko vám rozumejú ľudia vo vašom okolí. Do jednotlivých okienok vpíšte osoby z vášho okolia tak, aby to vystihovalo, akú majú voči vám mieru porozumenia.
 - D. Následne si nájdite niekoho do dvojice a porozprávajte sa o svojich schémach. V prípade, že by to bolo pre vás príliš osobné, nemusíte tento krok realizovať

REFLEXIA: 15 minút

6. Vyzvite jednotlivé skupiny, aby preniesli kartičky do spoločného priestoru (napríklad do stredu kruhu, do ktorého sa spolu posadíte, alebo pred tabuľu). Zdôraznite, aby pritom zachovali vytvorenú schému.
7. Spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok. V prípade nedostatku času uprednostnite tie, ktoré sú zvýraznené tučným písmom.
 - Ako sa vám spolupracovalo v skupinách a vo dvojiciach? **Na čom ste sa v rámci skupiny poľahky zhodli?**
 - **Aké náročné bolo vytvoriť vašu osobnú schému porozumenia?** Prečo?
 - Ktorí ľudia vám rozumejú najlepšie? Prečo?
 - Kto rozumel Maddy najlepšie? Kto sa s ňou vedel rozprávať? Ako sa prejavovalo toto porozumenie?
 - **Kto porozumel Maddy najmenej? Prečo? Ako to bolo zachytené vo filme?**
 - Aké môžu byť príčiny takéhoto neporozumenia?
 - **Už ste sa stretli s niekým, kto sa narodil s Downovým syndrómom alebo iným typom odlišnosti? Ako sa pri ňom cítite? Ako spolu komunikujete?**
 - **Čo môžeme urobiť preto, aby sme lepšie porozumeli ľuďom, ktorí sa od nás líšia? Ako môžeme zlepšiť vzájomnú komunikáciu? Čo môže urobiť každý z nás a čo inštitúcie, spoločnosť?**
 - Film zachytáva aj stretnutia rodín, ktorých členovia a členky sa narodili s Downovým syndrómom. Aký význam majú takéto stretnutia?

METODICKÝ TIP:

Film Modelka Maddy otvára aj tému modelingu a influencerov. Tejto téme sa môžete venovať napríklad aj na hodinách etickej výchovy v rámci tematických oblastí ako ekonomické hodnoty a etika (materiálne a nemateriálne hodnoty, konzumná spoločnosť, reklama a manipulácia zákazníkov), masmediálne vplyvy (masmédiá a ich posolstvo, sociálne siete, kritický divák) či tém ako moje ciele v živote a pozitívne vzory v súčasnom živote.

Ako pomôcka vám môžu poslúžiť nasledujúce citáty, ktoré zazneli vo filme:

- 00:05:41 – ROSANNE STUART (matka): „Spoločnosti tvrdia: ‚Ach, je skvelá, všetci ju milujú!‘ Milujú ju však natoľko, že si kúpia, čo prezentuje?“
- 00:05:32 – ROSANNE STUART (matka): „Je, a zároveň nie je influencerka. Na influencerov sa chcete podobať. Nikto však nechce Downov syndróm.“

AKTIVITA 3

Čas:

45 minút

Pomôcky:

vytlačené prílohy 4 (hracie pole s legendou), kópie prílohy 5 a hracie kocky (jedna do štvorice), písacie potreby, prípadne hracie figúrky (jedna do štvorice)

Postup:

EVOKÁCIA: 10 minút

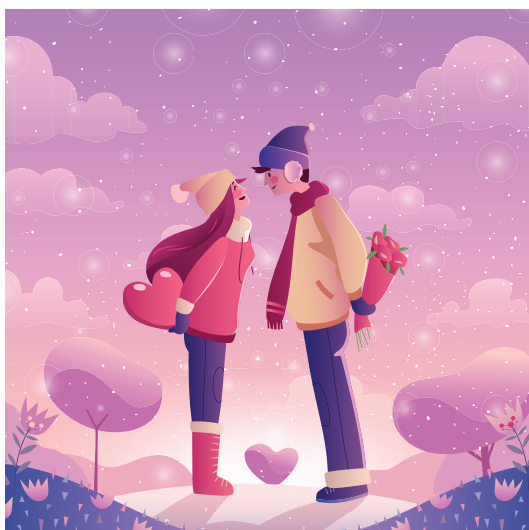
1. Na úvod požiadajte žiakov a žiačky, aby popremýšľali, čo všetko ovplyvnilo ich súčasný život. Aké životné okolnosti ich dostali tam, kde sú dnes? Čo ovplyvnilo ich vzhľad a charakter? Požiadajte ich, aby povedali jednu udalosť, ktorá ovplyvnila ich život (pozitívne alebo negatívne).
2. Jednotlivé postrehy stručne zapíšte na tabuľu. Môžete ich zoskupiť napríklad podľa toho, či mali na život danej osoby pozitívny alebo negatívny vplyv. Potom zhrňte, aké rôzne okolnosti ovplyvňujú ľudský život.

UVEDOMENIE: 20 minút

3. Požiadajte žiakov a žiačky, aby vytvorili štvorčlenné skupiny. Vysvetlite im, že počas nasledujúcej hry si vyskúšajú, aké okolnosti ovplyvňujú život ľudí s Downovým syndrómom.
4. Každé skupine dajte hracie pole s legendou (príloha 4) a hraciu kocku. Požiadajte ich, aby si pripravili jeden drobný predmet, ktorý využijú ako hraciu figúrku (napríklad vrchnák od pera, gumu, spinku), prípadne im rozdajte hracie figúrky.
5. Vysvetlite im, že každá figúrka reprezentuje imaginárnu postavu, ktorá sa narodila s Downovým syndrómom. Môžu jej vymyslieť meno a predstaviť si, že sa spolu kamarátia alebo chodia do jednej triedy. Osud tejto postavy je odteraz v ich rukách. Každý hod kockou ovplyvní jej život, pozitívne alebo negatívne.
6. Vysvetlite triede pravidlá hry:
 - Hra sa začína na políčku **Štart**.
 - Každá skupina hádže za svoju postavu **štyrikrát hracou kockou**. Každý zo skupiny má jeden hod.
 - Figúrka sa posúva o toľko polí, koľko ukáže kocka.
 - Po každom hode si prečítajte informáciu z **legendy** a podľa nej sa posuňte dopredu alebo dozadu po hracom poli.
 - Ak stojíte napríklad na políčku 1 a máte sa posunúť dozadu o dva kroky, ostaňte na štarte. Ak stojíte napríklad na políčku 24 a máte sa posunúť o päť krokov dopredu, presuňte sa do cieľa.
 - Hra sa končí vtedy, keď sa figúrka ocitne na políčku **Cieľ**, alebo po vyčerpaní štyroch hodov. Cieľ znamená, že životné okolnosti sú priaznivé a váš hrdina či hrdinka si môže splniť svoj sen.
7. Každé skupine dajte pracovný list z prílohy 5, kde si zapíšu životnú cestu svojej postavy. Nechajte skupiny odohrať hru so štyrmi hodmi.
8. Vyzvite skupiny, aby sa so zvyškom triedy podelili, ako sa im darilo počas hry. Na ktoré políčko sa dostali? Mená postáv a výsledky zapíšte na tabuľu.
9. Diskutujte o tom, aké okolnosti posúvali ich postavy dopredu a aké dozadu. Jednotlivé okolnosti zapíšte na tabuľu. Môžete ich doplniť inou farbou k brainstormingu zo začiatku hodiny.

6. Spoločne diskutujte pomocou nasledujúcich otázok. V prípade nedostatku času uprednostnite tie, ktoré sú zvýraznené tučným písmom.
- **Aké dojmy vo vás hra zanechala? Skúste svoje pocity vyjadriť jedným-dvomi slovami, ktoré vystihujú vaše pocity.** (Nemusí sa vyjadriť každý. Ak máte veľkú skupinu a zo skúsenosti očakávate, že sa bude chcieť vyjadriť každý, položte túto otázku ešte v rámci uvedomenia, keď trieda pracuje v skupinách.)
 - **Čo vás počas hry najviac prekvapilo? Ktoré informácie boli pre vás nové?**
 - **Akým spôsobom ovplyvnili rôzne okolnosti život vašej postavy?** Prečo sa niektoré postavy dostali do blízkosti cieľa a iné nie?
 - Akým prekážkam čelili vaše postavy? Ako sa dali zvládnuť?
 - **Ako vašu postavu ovplyvňovalo to, či môže rozvíjať svoje talenty, do akej školy chodí, akými ľuďmi je v triede obklopená? Akú rolu zohrávalo jej zdravie?**
 - **Aké okolnosti ovplyvnili váš život a aké život ľudí s Downovým syndrómom?**
 - Aké podmienky by potrebovali ľudia s Downovým syndrómom, aby mohli žiť plnohodnotný život? Ako by malo vyzeráť ich rodinné, školské, pracovné prostredie?
 - **Ako by ste mohli pomôcť vašej postave, keby ste sa kamarátili alebo chodili spolu do triedy?**

PRÍLOHA 1:

Zdroj: vecteezy.com

PRÍLOHA 2:

Všimnite si vo filme nasledujúce momenty. Stačí jeden ku každému zadaniu.

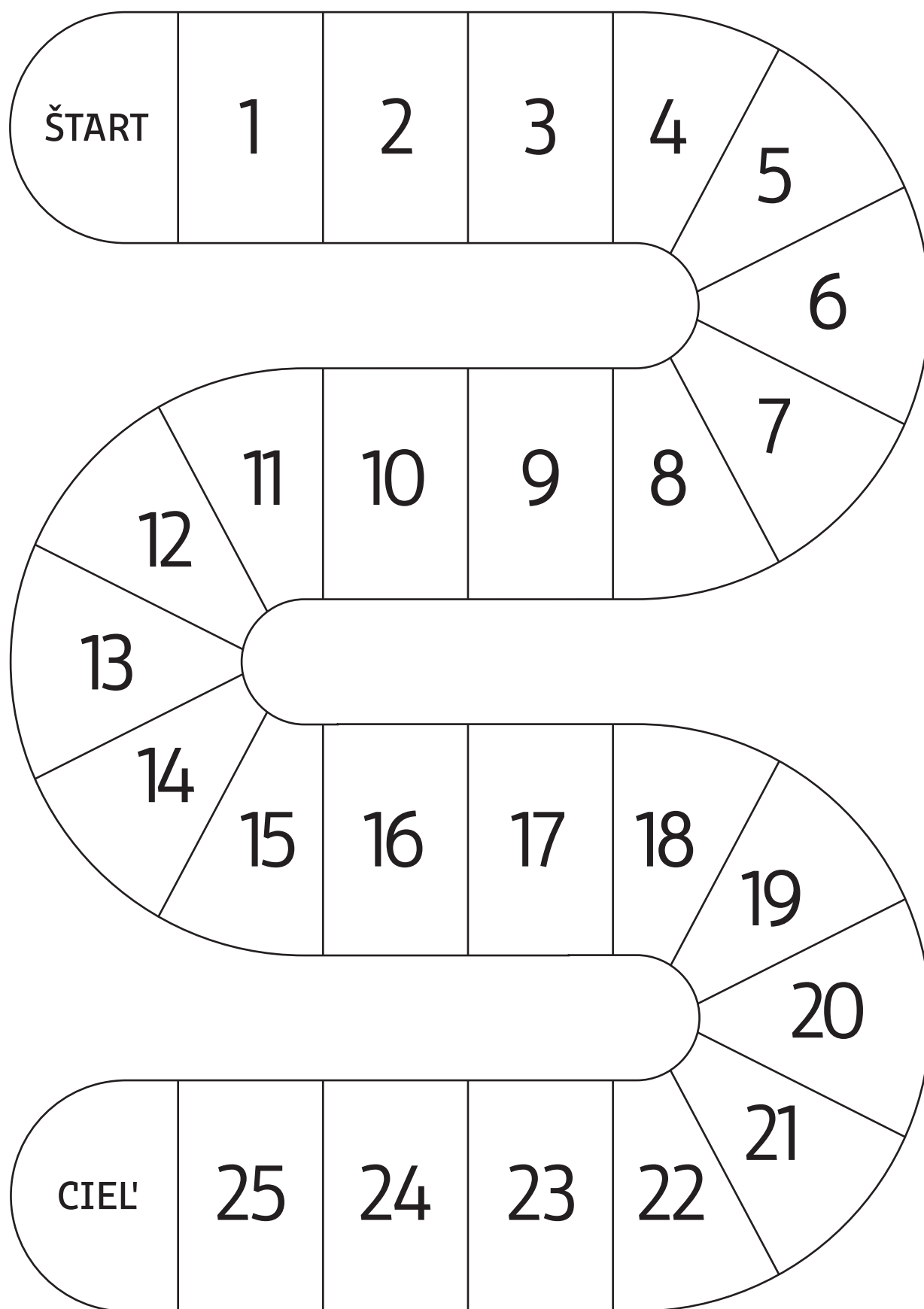
Scéna, kde sa niekto cíti milovaný:	
Scéna, kde niekto cíti vzájomné porozumenie:	
Scéna, kde sa niekto cíti šťastný:	
Scéna, kde sa niekto cíti nešťastný:	
Scéna, kde niekto cíti beznádej:	
Scéna, kde niekto nedokáže vyjadriť svoje pocity alebo myšlienky:	
Scéna, kde sa niekto cíti neisto:	
Scéna, kde nie je jasné, čo daná osoba prežíva:	

PRÍLOHA 3:

MADDY	Žena na pódiu, ktorá pomohla Maddy počas jej príhovoru na podujatí Global Down Syndrome Foundation	Sam a Manuel, chlapci s Downovým syndrómom, s ktorými si Maddy zahrala basketbal na spoločnom tréningu
Televízna reportérka v zákulisí módnej šou, ktorá najskôr dostala od Rosanne inštrukcie a potom robila rozhovor s Maddy	Colin, chlapec, s ktorým si Maddy zatancovala pri svojom prezentačnom stánku	Rosanne, matka Maddy
Robbie, priateľ Maddy	otec Maddy	
tréner vo fitcentre	modelky a modeli v zákulisí módnej šou	

Hrdina alebo hrdinka tohto príbehu...

ČÍSLO	LEGENDA	ČÍSLO	LEGENDA
1	... krásne kreslí, ale svoj talent nemá ako rozvíjať. Najbližšia základná umelecká škola je v inom meste a na súkromného učiteľa rodičia nemajú peniaze. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOZADU.		inšpirujú. Vďaka rodinnému zázemiu sa rýchlo učí a prosperuje. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.
2	... krásne kreslí. Chodí do základnej umeleckej školy, cíti podporu učiteľky aj rodičov. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.	15	... žije v meste, kde ani jedna škola nechce prijať dieťa so špeciálnymi potrebami. Rodičom dali jasne najavo, že na to nemajú kapacity, nech sa učí doma. Najbližšia vhodná škola je v krajskom meste, dochádzanie však neprichádza do úvahy. POSÚVA SA O 5 POLÍČOK DOZADU.
3	... miluje tanec a divadlo, na krúžkoch však zažíva len odmietanie. Väčšina učiteľiek nemá skúsenosti s deťmi so špeciálnymi potrebami, a tak rodičom po čase odporučia hľadať inde. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOZADU.	16	... má šťastie, pretože vo vedľajšej obci je vhodná základná škola. Vedenie má skúsenosti so vzdelávaním detí s Downovým syndrómom, a tak sa môže začleniť do kolektívu a rozvíjať sa. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOPREU.
4	... má herecký talent. Navštevuje divadelný krúžok, vďaka čomu sa postupne zlepšuje v rozprávaní, speve aj tanci. Navyše sú skvelá partia a ich vystúpenia v divadle sú pre publikum silným zážitkom. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.	17	... v škole zažíva šikanu, pretože vyzerá a správa sa inak ako ostatné deti. Chce medzi ne zapadnúť, ale stretáva sa len s odmietaním a posmeškami. Vedenie školy si so situáciou v triede nevie rady, riešenie necháva na rodičov. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOZADU.
5	... má výbornú pamäť, pozná vlajky rôznych krajín aj všetky hlavné mestá. Na geografii to však nestačí, od učiteľky dostáva pocit, že nezapadá. Je to nepríjemné, už nechce chodiť do školy! POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOZADU.	18	... miluje svoju školu. Tá deťom so špeciálnymi potrebami poskytuje asistentky, ktoré im pomáhajú nielen s učivom, ale aj s budovaním vzťahov v triede. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOPREU.
6	... má výbornú pamäť a záujem o botaniku. Pozná množstvo rastlín a vie o nich všetko. Už niekoľko rokov si vytvára vlastný herbár, s ktorým dokonca vyhral celoslovenskú environmentálnu súťaž. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.	19	... neznáša školu, aj keď má v triede vlastnú asistentku. Hoci zvládne veľa vecí bez pomoci, asistentka je príliš netrpelivá a radšej ich vyrieši sama. Spoluziaci si preto myslia, že sa ulieva. Trápi sa, že je v triede na posmech. POSÚVA SA O 5 POLÍČOK DOZADU.
7	... túži pomáhať s upratovaním a varením, ved' každý člen rodiny má svoje povinnosti. Rodičia sa však boja, že to nezvládne. Má pocit, že je svojim blízkym na obtiaž a nikdy sa naučí samostatnosti. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOZADU.	20	... má rodičov zo strednej vrstvy, pre ktorých je blaho detí prioritou. Odmalička má možnosť rozvíjať svoje schopnosti a talenty, má prístup ku kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj vzdelaniu. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOPREU.
8	... s radosťou pomáha s upratovaním a varením, cíti sa vtedy dôležito a užitočne. Ved' každý člen rodiny má svoje povinnosti, ak má byť doma čisto a príjemne! Navyše sa tak učí samostatnosti, ktorú bude v dospelosti potrebovať. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.	21	... hrá v divadelnom súbore a chce študovať herectvo na vysokej škole múzických umení. Má podporu rodičov aj vedenia školy. Slovenské zákony však neumožňujú deťom s Downovým syndrómom, aby sa prihlásili na ľubovoľnú strednú školu. Preto sa nedostanú ani na tú vysokú. POSÚVA SA O 5 POLÍČOK DOZADU.
9	... po rozvoze žije len s mamou, otec sa na oboch vykašľal. Majú čo robiť, aby utiahli základné výdavky, na krúžky, asistentku či dochádzanie do špeciálnej školy v inom meste nie je čas ani peniaze. POSÚVA SA O 5 POLÍČOK DOZADU.	22	... miluje lyžovanie a plávanie. Vďaka podpore rodičov sa zúčastňuje na súťažiach a na olympiáde dokonca získal medailu. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.
10	... hrá na hudobnom nástroji. Chodí do miestnej hudobnej školy, kde má učiteľa, s ktorým si výborne rozumie. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOPREU.	23	... cíti sa na obtiaž. Vraj nemá perspektívu, nikdy sa neosamostatní ani nebude prínosom pre spoločnosť. Keď sa rodičia pýtali na možnosti vzdelávania, na úrade im odporučili, nech ani nehľadajú, pretože pre takýchto ľudí je to zbytočné. VRACIA SA NA ŠTART.
11	... často trpí rôznymi chorobami. Má nadváhu, bolesti kĺbov aj problémy s dýchaním. Lekárka rodičom odporučila kvalitnejšiu stravu, nemajú však na ňu peniaze. V školskej jedálni to nie je o nič lepšie. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOZADU.	24	... chodí do bežnej školy a cíti sa tam vynikajúco. Rodičia sa nedali odradiť prvotnými odmietaniami a napokon našli školu, kde im vyšli v ústrety. Čoskoro sa ukázalo, že dieťa s Downovým syndrómom môže byť inšpiráciou pre celú triedu. POSÚVA SA O 5 POLÍČOK DOPREU.
12	... teší sa pevnému zdraviu, bez bolesti kĺbov či nadváhy. Málokedy ochorie. Vďaka za to najmä vyváženej strave doma aj v školskej jedálni. POSÚVA SA O 3 POLÍČKA DOPREU.	25	... túži chodiť do školy medzi iné deti, ved' už vie čítať, písať aj počítať! Špeciálny pedagóg na najbližšej škole však rodičov presvedča, že deti s Downovým syndrómom do „normálnej“ triedy nepatria. VRACIA SA NA ŠTART.
13	... má dvoch starších súrodencov, ktorých zbožňuje. Nedávno sa však obaja presťahovali do iného mesta a na návštevu prídu len málokedy. Bez nich je doma smutno. Cíti sa osamelo, akoby odišli navždy. POSÚVA SA O 2 POLÍČKA DOZADU.		
14	... má dvoch starších súrodencov, s ktorými má skvelý vzťah. Trávia spolu veľa času, navzájom si pomáhajú a jeden druhého		

PRÍLOHA 5:

Váš hrdina či hrdinka sa volá: _____

Hod	Na akom políčku sa nachádza?	Aké okolnosti ovplyvnia jeho či jej ďalšie kroky? Prečítajte si inštrukcie v legende.	Na aké políčko sa posúva?
1			
2			
3			
4			

Váš hrdina či hrdinka sa volá: _____

Hod	Na akom políčku sa nachádza?	Aké okolnosti ovplyvnia jeho či jej ďalšie kroky? Prečítajte si inštrukcie v legende.	Na aké políčko sa posúva?
1			
2			
3			
4			

Váš hrdina či hrdinka sa volá: _____

Hod	Na akom políčku sa nachádza?	Aké okolnosti ovplyvnia jeho či jej ďalšie kroky? Prečítajte si inštrukcie v legende.	Na aké políčko sa posúva?
1			
2			
3			
4			

Váš hrdina či hrdinka sa volá: _____

Hod	Na akom políčku sa nachádza?	Aké okolnosti ovplyvnia jeho či jej ďalšie kroky? Prečítajte si inštrukcie v legende.	Na aké políčko sa posúva?
1			
2			
3			
4			

Doplňujúce informácie k témam filmu

Medzinárodná klasifikácia chorôb označuje Downov syndróm ako chromozómovú abnormalitu. Z hodín biológie vieme, že chromozóm nesie genetickú informáciu v našej DNA, ktorú považujeme za molekulu dedičnosti. Väčšina ľudí má v každej telovej bunke 23 párov chromozómov nesúcich unikátnu genetickú informáciu. Medzi nami sú však aj ľudia, ktorí majú chromozómov namiesto jednej z týchto dvojíc trojicu. V každej telovej bunke teda majú spolu 47 chromozómov namiesto 46.

Inými slovami, o Downovom syndróme môžeme hovoriť ako o geneticky podmienenej, resp. vrodenej inakosti. Táto inakosť spočíva v jedinom chromozóme, ktorý väčšine z nás chýba. Downov syndróm je konkrétne trizómia 21. chromozómu, pretože existujú aj iné trizómie. Viac informácií o trizómii 21 sa nachádza napríklad na webovej stránke [občianskeho združenia Downov syndróm](#). Okrem toho sa každá ľudská bytosť (bez ohľadu na to, či má, alebo nemá Downov syndróm) jedinečným spôsobom líši od všetkých ostatných. Na svete neexistujú dvaja identickí ľudia. Každý z nás má svoj špecifický štýl vnímania, prežívania, myslenia aj konania. Aj preto vieme ľahko rozlíšiť napríklad jedinečný hlas Michaela Jacksona či správne priradiť obraz Hviezdna noc k jeho autorovi van Goghovi. Ako ľudia totiž máme oveľa viac spoločného než rozdielneho, a to navzdory vzájomným rozdielom.

Predsudky, ktoré bránia rozvoju

Napriek tomu sa dodnes preceňuje význam inakosti, pričom sa spája s rôznymi predsudkami a negatívnymi konotáciami. Ešte pred niekoľkými desaťročiami boli odborníci presvedčení, že najlepším riešením pre ľudí s Downovým syndrómom je ústavná starostlivosť. Vytlačili ich tak doslova na okraj spoločnosti, kde žili v absolútnej izolácii od neurotypickej väčšiny.

Ešte aj v súčasnosti je spoločenská inklúzia ľudí so špeciálnymi potrebami v nedohľadne. Rodičov, ktorí čakajú dieťa s Downovým syndrómom, zdravotnícky personál často odrádza od toho, aby ho matka vôbec priviedla na svet. V súvislosti s touto (rodičmi často opisovanou ako najnáročnejšou) situáciou odporúčame hraný film režisérky Anny Zohra Berrached s názvom 24 týždňov (2016).

Okrem toho sa rodičia sťažujú na početné prekážky v oblasti vzdelávania či pracovnej inklúzie. Ako konštatujú Viera Hincová a Kristína Převrátíl Alexy, autorky portálu [#beznavodu](#) o ľuďoch s Aspergerovým syndrómom a autizmom (2021): „*Naša historická skúsenosť, ako aj vedecké poznania dokladujú, že predstavy o bezchybnom človeku, túžba po jednej, normálnosti a rovnakosti sú nezmyselnou a ubližujúcou chimérou.*“

Inakosť v rámci spoločnosti

Vnímanie podobností a odlišností je dôležitou súčasťou myslenia, pretože nám pomáha orientovať sa vo svete, predvídať a tiež uchopovať a spracúvať zložitú komplexnosť nášho bytia. Ľudská existencia je navyše špecifická tým, že sa týka života v spoločenstve iných ľudí. Porovnávanie s ostatnými a vytváranie jednoduchých kategórií nám pomáhajú vyznať sa v zložitosti sociálnych vzťahov, efektívne komunikovať a zmysluplne interagovať. Vďaka tomu môžeme predvídať, čo si druhá osoba myslí, čo cíti, ako vníma, ako bude konať. Vychádzame pritom z vlastných skúseností a toho, čo dobre poznáme.

Najlepšiu skúsenosť máme sami so sebou, a preto oveľa lepšie rozumieme tomu, kto je nám podobný. Vďaka odlišnostiam však máme možnosť asimilovať vlastné presvedčenia, a tým si rozvíjať schopnosť vystúpiť z úzkeho a takpovediac egocentrického nazerania na svet. Osobnostná zrelosť sa spája s ochotou akceptovať inakosť a tiež s úsilím hľadať možnosti vzájomnej spolupráce napriek vnímaným odlišnostiam.

Zrelosť nie je to isté ako dospelosť. Mnoho dospelých, žiaľ, nevie (alebo nechce) spolupracovať s inými ani empaticky vnímať inú perspektívu než tú vlastnú. Keďže nežijeme izolovane, ale naopak, všetci sa delíme o jeden svet, konanie každého človeka ovplyvňuje aj ľudí naokolo. Preto sa vzájomná spolupráca ukazuje ako nevyhnutná pre ľudskú existenciu a tiež ako prevencia rôznych individuálnych či spoločenských ťažkostí.

Spolupráca ako základ ľudskej existencie

Už pred storočím na to upozornil rakúsky psychiater Alfred Adler, ktorého spolu so Sigmundom Freudom a Carlom Jungom považujeme za jedného z troch otcov modernej psychoterapie. Všimol si, že schopnosť spolupráce úzko súvisí s duševným zdravím, keďže človeku umožňuje, aby si našiel zmysluplné miesto v rámci spoločenského kontextu. Predstavil koncepciu duševného zdravia, ktorú nazval cit spolupatričnosti.

Ak cítime, že na nás záleží, vplýva to pozitívne na naše zdravie. Potvrdzujú to aj niektoré novšie výskumy (Flett et al., 2016; Flett, Zangeneh, 2020; Taylor et al., 2018; Taylor, Turner, 2001). Výskum Cohena et al. (2000) potvrdil ochranný vplyv miery sociálneho začlenenia dokonca aj na odolnosť voči vírusovej infekcii. Zistil, že po vystavení rinovírusu boli ľudia, ktorí sa pravidelne stretávali iba s jednou až tromi osobami, štyrikrát náchylnejší na prechladnutie ako tí, ktorí boli v pravidelnom kontakte so šiestimi a viac osobami.

Cit spolupatričnosti je pomerne komplexný koncept, ktorý hovorí o akejsi duševnej i morálnej zrelosti. Tá človeku umožňuje situáciu objektívne zhodnotiť, prebrať zodpovednosť za vlastné správanie, sústrediť sa na spoluprácu, získať nadhľad nad neželaným a nepríjemným prežívaním vlastnej menejcennosti a empaticky sa naladiť na iných. Je to postoj, ktorý smeruje k ľuďom.

Adler poukázal tiež na to, že potreba niekam patriť je spoločná pre všetkých ľudí a významne motivuje naše konanie. Možno povedať, že (prinajmenšom naša vlastná) inklúzia je cieľ, ktorý nás všetkých spája. Hoci jediným rozdielom pri Downovom syndróme je jeden chromozóm navyše, mnohí ľudia majú ťažkosti túto inakosť pochopiť a preceňujú jej význam namiesto toho, aby vnímali omnoho významnejšiu vzájomnú podobnosť.

Spoločenské prínosy Downovho syndrómu

Zo zdravotného hľadiska bývajú ľudia s Downovým syndrómom citlivejší na nežiadúce účinky nevhodnej stravy, znečistenie životného prostredia, chemikálie či nekvalitné potraviny. Tie môžu byť spúšťačom rôznych ochorení. Aby sa mohli tešiť dobrému zdraviu a dlhému životu, musia dbať na zdravý životný štýl, konzumovať prevažne potraviny z ekologického poľnohospodárstva, vyhýbať sa smogu a iným škodlivinám. Svojou citlivosťou nás teda ľudia s Downovým syndrómom upozorňujú na potrebu dbať na svoje environmentálne zdravie a hľadať riešenia na ochranu životného prostredia.

Ich ďalším spoločenským prínosom je narušenie očakávaní týkajúcich sa vzhľadu. Vo filme Modelka Maddy sme videli, ako hlavná hrdinka vnáša inšpiráciu a optimizmus do sveta modelingu práve vďaka odlišnosti. Svojím výzorom pomáha búrať zaužívané predstavy o ženskej kráse a pozýva nás, aby sme ich prehodnotili. Následkom súčasného ideálu krásy sú totiž mnohé závažné psychické aj fyzické ťažkosti: okrem iného narúša sebadôveru žien, vedie k poruchám príjmu potravy, problémom v oblasti intimity či partnerských vzťahov.

Abstraktné a konkrétne myslenie

Ľudia s Downovým syndrómom majú rôznu mieru intelektového znevýhodnenia, ktoré sa týka predovšetkým abstraktného myslenia. Schopnosť konkrétneho myslenia však ostáva zachovaná a mnohokrát dokonca nadpriemerne rozvinutá (ako kompenzácia intelektového znevýhodnenia v oblasti abstraktného myslenia). Rozdiel medzi abstraktným a konkrétnym myslením môžeme ilustrovať na nasledujúcich príkladoch.

Švajčiarsky psychológ Jean Piaget predstavil dodnes používanú teóriu kognitívneho vývinu na základe experimentov, ktoré robil s deťmi rôzneho veku. Zistil, že neurotypická abstrakcia sa rozvíja až v rámci posledného vývinového štádia, ktoré nazval štádium formálnych operácií. Šesťročné dieťa ešte nedokáže uchopiť objemovú stálosť. Ak dáme do dvoch rovnako vysokých pohárov to isté množstvo vody, správne odpovie, že v pohároch je rovnaké množstvo vody.

Keď však objem z jedného pohára prelejeme do vyššieho a užšieho pohára, bude sa domnievať, že v ňom je vody viac, hoci nás videlo ju prelievať. Osemročné dieťa spravidla odpovie správne, t. j. že v pohároch je rovnaké množstvo vody, aj keď sa to na prvý pohľad nezdá. Deti mladšie ako 12 rokov zase nebudú vedieť správne posúdiť, či je ťažší kilogram peria alebo železa. Na riešenie podobných úloh potrebujeme abstraktné myslenie, a práve s ním majú ľudia s Downovým syndrómom ťažkosti.

Intelektové znevýhodnenie

Intelektové znevýhodnenie zároveň nie je absolútne, a teda ľudia s Downovým syndrómom majú v rôznej miere zachovanú aj schopnosť abstraktného myslenia. Abstraktné myslenie súvisí s hypotetickým uvažovaním, dedukciou, filozofovaním, plánovaním, porozumením abstraktným konceptom a rozmyšľaním o veciach, s ktorými nemáme reálnu skúsenosť. Vďaka schopnosti abstraktné myslieť vieme napríklad uvažovať o tom, čo by sa stalo, keby sme sa rozhodli tak či onak.

Abstrakcia nám pomáha predvídať a ľahšie sa orientovať vo svete, ale aj zjednodušovať si množstvo informácií, ktoré každodenne mentálne spracúvame. Vďaka nej dokážeme tiež kategorizovať, prioritizovať, taktizovať alebo dokonca klamať. Pomáha nám tvoriť nové teórie aj vyvodzovať závery z tých už existujúcich.

No a v neposlednom rade nám pomáha komunikovať spôsobom, na ktorý je väčšina z nás zvyknutá. Sme naučení myslieť a dorozumievať sa pomocou abstraktných pojmov, ako sú napríklad štát, demokracia či ľudskosť. Treba však priznať, že tento spôsob myslenia a komunikácie býva neraz príčinou nedorozumení.

Svet ľudí s Downovým syndrómom

V dokumente Modelka Maddy sme si mohli všimnúť, ako jej matka Rosanne inštruovala novinárku ohľadom kladenia otázok. Videli sme aj obrázkovo-slovnú formu príhovoru, ktorý mala Maddy pripravený na odovzdávanie ocenení Global Down Syndrome Foundation. V inej časti filmu Rosanne podotkla, že Maddy všetkému rozumie, iba má ťažkosti s expresívnou formou komunikácie a vyjadrovaním v rozvíjajúcich vetách.

Ľudia s Downovým syndrómom však vedú ťažkosti s abstraktným myslením dobre kompenzovať, či dokonca hyperkompenzovať pomocou konkrétnosti. Zároveň sme mohli vidieť Maddine autentické, živé a intenzívne bytie v každom jednom prítomnom okamihu. To, čo je podstatné pre ľudskú osobnosť či identitu, ostáva pri Downovom syndróme zachované a často nadpriemerne vyvinuté.

Neurológ Oliver Sacks (1985) hovorí o svete konkrétna v svojej populárno-náučnej zbierke prípadových štúdií s názvom *Muž, ktorý si mýlil manželku s klobúkom*. Píše o tom, že v mysli ľudí s intelektovým znevýhodnením vystupujú na povrch iné vlastnosti než abstraktne konceptuálne. Podľa neho je ich svet „živý, intenzívny, detailný, a predsa jednoduchý, práve preto, že je taký konkrétny: ani komplikovaný a roztrieštený, ale ani usporiadaný do jedného celku abstrakciou“ (Sacks, 2017, s. 186).

Podľa neho môže byť posilnená schopnosť konkrétnej obrazotvornosti a pamäti „bránou k citu, predstavivosti, hĺbke, tajomnu, kráse, symboličnu, príbehom, dramatičnu, komičnu a celému rozsiahlemu svetu umenia a ducha“ (Sacks, 2017, s. 188). Môže však tiež obmedzovať obzor na extrémnu posadnutosť bezvýznamnými, konkrétnymi a veľmi intenzívne vnímanými detailmi.

Znamená to, že pre nás mnohokrát bezvýznamné momenty každodenného života bývajú pre ľudí s Downovým syndrómom zdrojom krásnych, ale aj dramatických chvíľ. Ich bežné prežívanie sa javí ako podobné tomu nášmu, keď sledujeme krásnu operu či počúvame orchestrálne skladby. Zároveň im táto intenzita vie dať poriadne zabráť. Vo filme sme mohli vidieť Maddinu náhlu mrzutosť po exponovaných chvíľach, či už po vystúpení, alebo náročnom dni.

Ako efektívne komunikovať

Keď lepšie rozumieme inakosti ľudí s Downovým syndrómom, môžeme sa usilovať o hľadanie efektívnych spôsobov vzájomnej spolupráce. Najskôr by sme si však mali uvedomiť dve dôležité skutočnosti. Po prvé, žiadna vlastnosť nie je dobrá ani zlá. Na lakomosť môžeme nazerať ako na šetrnosť, na prehnanú starostlivosť ako na podceňovanie iných, na štedrosť ako na márnosť, na romantiku ako na naivitu, na intelektualizovanie ako na nepraktickosť a podobne. Všetko má výhody aj nevýhody, rozhodujúci je vždy spôsob a miera, ktorými danú vlastnosť uplatňujeme v určitej situácii.

Po druhé, spoločenský život je prispôsobený najmä potrebám väčšiny. Ľudia s Downovým syndrómom sú oproti nám v nevýhodnejšej pozícii, keďže ich inakosť je menšinová. My sme tí, pre ktorých je jednoduchšie hľadať spôsoby vzájomnej spolupráce. Navyše disponujeme rozvinutou schopnosťou abstraktného myslenia, ako aj zmyslom pre konkrétne (hoci neraz v menej intenzívnej podobe).

Znamená to, že možnosť napojiť sa na spôsob myslenia ľudí s Downovým syndrómom je pre nás oveľa prístupnejšia než pre nich možnosť pochopiť abstrakciu. Preto sa s nimi môžeme deliť o spoločný svet príbehov, obrazov, hry a umenia. To, čo chceme komunikovať, im môžeme aj ukázať alebo sprostredkovať prostredníctvom konkrétneho zážitku s danou témou.

Ako sme videli vo filme, Maddy vie na fotografiách pomenovať mesto, kde bola. Keby sme jej však chceli o Paríži prednášať iba pomocou slovnej abstrakcie, zrejme by mala ťažkosť predstaviť si ho. Koniec-koncov, každý z nás si lepšie pamätá to, s čím má osobnú skúsenosť. Pri komunikácii (nielen) s ľuďmi s Downovým syndrómom by sme mali dbať na empatiu, rovnocennosť, jasnosť, priamosť a konkrétnosť.

Spolupráca ako spoločné víťazstvo

Spolupráca vyžaduje rešpekt, empatiu, toleranciu aj určité kompromisy. Pri každej spolupráci niečo stratíme a zároveň niečo získame. Iní ľudia nás inšpirujú, obohacujú a umožňujú nám rásť. V konečnom dôsledku je spolupráca výhodná pre obe strany, pričom rešpektuje potreby všetkých zúčastnených a tiež prispieva k bezpečiu vo svete.

Je dokázané, že spolupráca s ľuďmi s intelektovým znevýhodnením nám umožňuje nadobudnúť špeciálne charakteristiky a vlastnosti (Baron-Cohen, Ashwin, Ashwin, Tavassoli, Chakrabarti, 2010; Cardinal, 2010; Happé, Frith, 2010; Kaufman, 2004; Richman, 2006; Štěpánová, Blatný,

2009). Rosanne v dokumente priznáva, že vďaka dcérinmu Downovmu syndrómu uskutočnila niektoré pozitívne zmeny v svojom živote. Keby sa Maddy náhle zmenila na väčšinové dievča, matke by chýbala jej dokonalá nedokonalosť a prežívala by stratu.

Kontakt s človekom, ktorý v širokej škále hlbokých citov pravdivo a intenzívne prežíva prítomný okamih, nám pripomína základné princípy ľudskosti. Ukazuje sa nový či prehliadaný rozmer, ktorý je podstatou demokratického fungovania ľudí s dobrým charakterom a citom pre umelecké krásno. Čím viac je pre nich tento (z nášho pohľadu vzácny) rozmer samozrejmy, tým budú citlivejší na zraňujúce či nespravodlivé zaobchádzanie. Ľudia s Downovým syndrómom nás teda môžu naučiť, ako sa dá lepšie žiť. Učia nás rovnocennosti, rešpektu, empatii, hravosti, radostnosti, ale aj pravdivosti. Učia nás brať život s ľahkosťou a mať odvahu byť nedokonalými.

Inklúzia v spoločnosti

Život v spoločnosti kladie požiadavky na spoluprácu v týchto troch oblastiach: zamestnanie (škola), intimita (rodina) a vzťahy s ľuďmi vo všeobecnosti (priateľstvá). Efektívne vyrovnanie sa so životnými úlohami priamo súvisí s interakciou s inými ľuďmi a schopnosťou adaptovať sa na život v spoločnosti. Aby sme sa v ňom cítili úspešní, potrebujeme svoju pozornosť a aktivitu rozdeliť čo najrovnomernejšie medzi všetky uvedené oblasti. Všetko, čo je prehnané, sa niekde prejaví. Ak patríme napríklad medzi vorkoholikov, bude pre nás ťažké skĺbiť prácu s bohatým sociálnym životom alebo príjemným rodinným fungovaním. Na druhej strane úspech v jednej z oblastí pozitívne prispieva k úspechu v ostatných oblastiach (Ansbacher, Ansbacher, 1956).

To sa týka nás všetkých, aj ľudí s inakosťami, keďže máme oveľa viac spoločného než rozdielneho. Máme spoločnú ľudskosť, v ktorej nás ľudia s Downovým syndrómom neraz predbiehajú a zároveň oslovujú naše vlastné človečenstvo. Všetci chceme niekam patriť. Všetci chceme vedieť, že na nás záleží. Všetci potrebujeme ľudské práva. Všetci prežívame pocity menejcennosti.

Všetci potrebujeme odvahu byť nedokonalými a čeliť výzvam každodenného života. Všetci potrebujeme priateľstvá, prácu, intímne vzťahy. Všetci sa potrebujeme vedieť na seba spoľahnúť a veriť si. Všetci si zaslúžime rešpekt. Všetci sme v niečom výnimoční a môžeme byť užitočnými pre ostatných. A hlavne, všetci sme absolútne rovnocenní. Bola by nuda a veľká škoda, keby sme všetci boli rovnakí.

Rovnosť príležitostí pre všetkých

Univerzálny návod na budovanie vzťahov s inými ľuďmi neexistuje. Vďaka lepšiemu pochopeniu inakosti a podobnosti, rešpektu, empatii, tolerancii a úprimnému záujmu o spoluprácu si každý nájde vlastnú cestu k priateľstvám, kolegialite či partnerstvám aj s ľuďmi s Downovým syndrómom. Skutočná inklúzia bude znamenať aj rovnosť príležitostí v oblasti vzdelávania, práce či rodinnej politiky. Ľudia s intelektovým znevýhodnením majú rovnaké právo žiť plnohodnotný život, rozvíjať svoje silné stránky, vzdelávať sa, prispievať k blahu spoločnosti, rozhodovať o vlastnom živote, založiť si rodinu, mať deti atď. Všetko uvedené je v rôznej miere možné, ak spoločnosť kreatívne hľadá riešenia. V zahraničí je bežné, že ľudia s Downovým syndrómom študujú na školách podľa vlastného výberu, pracujú, majú vzťahy či uzatvárajú manželstvá.

Treba povedať, že na Slovensku ešte máme čo doháňať. Inklúzii ľudí so špeciálnym potrebami by určite pomohli napríklad špeciálna či osobná asistencia, zriaďovanie chráneného bývania, scitlivovanie spoločnosti a budovanie terénu pre inklúziu. Úlohu štátu však v mnohom supľujú rôzne svojpomocné skupiny, kde si rodiny ľudí s Downovým syndrómom vymieňajú skúsenosti, pomáhajú si, povzbudzujú sa a spoločne upozorňujú na potreby tejto menšiny. Patria medzi napríklad občianske združenia Downov syndróm a Up-Down syndróm.

Niekoľko tipov do vašej triedy:

Nerobte za deti to, čo zvládnu samy, znie základná rodičovská aj pedagogická zásada. Trénujte si trpezlivosť, či už v triede učíte, alebo asistujete niekomu so špeciálnymi potrebami. Nechajte deti primerane sa potrápiť a zvládnuť úlohu samostatne. Prostredníctvom prekonávania prekážok si rozvíjajú odvahu, sebavedomie aj pocit vlastnej kompetencie.

Odvaha robiť chyby je dôležitou súčasťou procesu učenia. Keď sa učíme niečo nové, spočiatku sme nedokonalí. Nevzdávať sa napriek ťažkostiam si vyžaduje istý čas, trpezlivosť a tiež guráž. V rámci tohto procesu je veľmi dôležité **povzbudzovanie**. V tejto súvislosti dávame do pozornosti krátky film s názvom Cirkus Motýl (The Butterfly Circus, r. Joshua Weigel, USA, 2009), ktorý môže byť vhodným podnetom na následnú diskusiu v triede.

Hovorte so žiakmi a žiačkami o inakosti, vychovávajte ich k empatii, tolerancii a rešpektu. Podporte deti v tom, aby sa navzájom nezraňovali a nevytlúčili niekoho z kolektívu len pre akúsi inakosť. Tiež spolu diskutujte o rôznych situáciách, ktoré sa v triede udiali, a citlivo ich interpretujte. Napríklad ak dieťa s Downovým syndrómom náhle objíme spolužiaka a ten sa zľakne, pretože sa s podobným správaním ešte nestretol, hovorte o tom.

Dieťaťu s Downovým syndrómom vysvetlite, že fyzický kontakt s cudzími ľuďmi je neprípustný, pretože sme sa na tom ako väčšinová spoločnosť dohodli a že toto pravidlo nie je zrejmé z pravej povahy bytia, ale iba ako spoločenská konvencia. Iné živočíšne druhy sa pokojne môžu navzájom fyzicky dotýkať, hoci sa nepoznajú. Spolužiakovi vysvetlite, že zámerom nebolo mu ublížiť či narušiť intimitu, ale prejaviť náklonnosť. Spoločne potom hľadajte iné riešenia, napríklad sa môžete dohodnúť, že deti si budú prejavovať náklonnosť zamávaním namiesto objatia, aby to bolo príjemné pre všetkých.

Nepodceňujte ľudí, ktorí sú v niečom odlišní. Každá vlastnosť so sebou nesie výhody aj nevýhody, žiaľ, mnohí ľudia považujú za správne len to, čo je štatisticky väčšinové. Deti s Downovým syndrómom sú rovnako vnímavé, citlivé či zraniteľné ako zvyšok triedy. Všimnú si, keď sa k nim správame inak než k ostatným, keď ich podceňujeme, ľutujeme alebo zneschopňujeme (napríklad keď za ne robíme veci, ktoré sú schopné urobiť samy).

Faktom je, že ľudia s Downovým syndrómom vyzerajú inak, citlivejšie reagujú na vplyvy vonkajšieho prostredia, sú znevýhodnení v abstraktnom a často posilnení v konkrétnom myslení. Treba však mať na pamäti, že sú to takí istí ľudia ako my, a preto by sme sa k nim mali správať rovnocenne, empaticky a rešpektujúco. Rovnako ako ku všetkým ostatným ľuďom.

Ďalšie príručky a zaujímavé odkazy k témam filmu:

- V príručke Romantické násilie nájdete množstvo vzdelávacích aktivít, ktoré vám umožnia preskúmať témy ako identita (aktivita s názvom Ja a moja identita), vnímanie iných (aktivita Lepšie viackrát vidieť), vylúčenie (aktivita V koži vylúčených) či vzory v živote detí a mládeže (aktivita Superhrdinovia).
- V príručke Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra odporúčame aktivitu Neurazíš sa?, ktorá sa zameriava na jazyk a jeho (ne)vhodné použitie v komunikácii. Príklady pomenovaní ľudí so špeciálnymi potrebami, ktoré sa používali v minulosti, ilustrujú, ako sa spoločenské zmeny prenášajú aj do zmien v jazyku.
- V tejto príručke nájdete aj aktivitu Rodinné monopoly, kde si žiaci a žiačky môžu vyskúšať, aké okolnosti ovplyvňujú životy rodín na Slovensku. O ich osude rozhodne hod kockou.
- Ak chcete s vašou triedou diskutovať o nerovnom prístupe k vzdelaniu, vyskúšajte aktivitu Cesta za vzdelaním z príručky Globálne vzdelávanie v predmete geografia. Obsahuje príbehy detí z rôznych krajín, ktoré musia na ceste do školy prekonávať neuveriteľné prekážky.
- Pozrite si webinár s názvom Rodičovstvo podporujúce inklúziu a plnohodnotný život ľudí s Downovým syndrómom z dielne občianskeho združenia Downov syndróm,
- Slovenský dokumentárny film Niečo naviac (r. Palo Kadlečík, Martin Šenc, 2019) zachytáva príbeh pätnásťročnej Dorotky s Downovým syndrómom, ktorá sa túži stať herečkou.
- Môžete si pozrieť aj oceňovaný španielsky film Ja tiež (Yo, también, r. Álvaro Pastor, Antonio Naharro, 2009), kde hrá Pablo Pineda, herec s Downovým syndrómom.
- Za vypočutie stojí podcast Deti bez návodu, venovaný ľuďom s Aspergerovým syndrómom a autizmom. Autorkami sú psychologička Viera Hincová, ktorá sa venuje profesionálnej podpore rodín aj pedagogického personálu, a sociologička Kristína Převertil Alexy, ktorá ponúka množstvo vlastných skúseností a podnetov zo života svojej neurodiverznej rodiny.
- Do pozornosti dávame aj záznamy z diskusií po projekciách filmu Modelka Maddy na festivale Jeden svet 2021. Hostkami boli Viera Vlčková, laická poradkyňa – Platforma rodín detí so zdravotným znevýhodnením a Dorotka Vlčková, herečka v divadle Dúhadlo. Odpovedali na množstvo zaujímavých otázok moderátorky Zuzany Límovej, Človek v ohrození a samotných študentov a študentiek, ktorí svoje otázky posielali cez online nástroj Slido.

[Diskusia pre školy k filmu Modelka Maddy 1/2 – Festival Jeden svet 2021](#)

[Diskusia pre školy k filmu Modelka Maddy 2/2 – Festival Jeden svet 2021](#)

Použité zdroje a odporúčaná literatúra:

ANSBACHER, H. L., ANSBACHER, R. R. *The Individual Psychology of Alfred Adler: A Systematic Presentation in Selections from His Writings*. New York: Basic Books, 1956. 503 s. ISBN 0-06-131154-5.

BARON-COHEN, S., ASHWIN, E., ASHWIN, CH., TAVASSOLI, T., CHAKRABARTI, B. *Talent in autism: Hyper-systemizing, hyper-attention to detail and sensory hyper-sensitivity*. In: HAPPÉ, F., FRITH, U. *Autism and Talent*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-956014-1, s. 41 – 51.

CARDINAL, R. *Outsider Art and the autistic creator*. In: HAPPÉ, F., FRITH, U. *Autism and Talent*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-956014-1, s. 181 – 194.

COHEN, S., BRISETTE, I., SKONER, D. P., DOYLE, W. J. *Social Integration and Health: The Case of the Common Cold*. In: *Journal of Social Structure* [online]. 2000, vol. 1, no. 3, s. 1 – 7 [cit. 2021-23-03].

Dostupné na: <https://www.cmu.edu/joss/content/articles/volume1/cohen.html>

EISENBERGER, Naomi I. *Social Pain and the Brain: Controversies, Questions, and Where to Go from Here*. In: *Annual Reviews* [online]. 2015, vol. 66 [cit. 2021-07-04], s. 601 – 629.

Dostupné na: <https://pdfs.semanticscholar.org/7b75/09e2446c8457c67c49a52bb4cf55e819c118.pdf?ga=2.147667888.607972916.1582154279-1461633953.1582154279>

FLETT, G. L., SU, CH., MA, L., GUO, L. *Mattering as a Unique Resilience Factor in Chinese Children: A Comparative Analysis of Predictors of Depression*. In: *International Journal of Child and Adolescent Resilience* [online]. 2016, vol. 4, no. 1, s. 91 – 102 [cit. 2021-23-03].

Dostupné na: <https://www.ijcar-rirea.ca/index.php/ijcar-rirea/article/view/205/115>

FLETT, G. L., ZANGENEH, M. *Mattering as a Vital Support for People During the COVID-19 Pandemic: The Benefits of Feeling and Knowing That Someone Cares During Times of Crisis*. In: *Journal of Concurrent Disorders* [online]. 2020, vol. 2, no. 1, s. TBD [cit. 2021-21-03].

Dostupné na: https://culture.miami.edu/_assets/pdf/flett--zangeneh-2020-mattering-as-a-vital-support-for-people-during-the-covid-19-pandemic.pdf

HAPPÉ, F., FRITH, U. *Introduction: The beautiful otherness of the autistic mind*. In: HAPPÉ, F., FRITH, U. *Autism and Talent*. Oxford: Oxford University Press, 2010. ISBN 978-0-19-956014-1.

KAUFMAN, B. N. *Son-Rise: Zátrak pokračuje*. Bratislava: Barracuda, 2004. 368 s. ISBN 80-969237-8-1.

RATNER, Kyle G., KACZMAREK, Amanda R., HONG, Youngki. et al. *Can Over-the-Counter Pain Medications Influence Our Thoughts and Emotions?* In: *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences* [online]. 2018, vol. 5, issue 1 [cit. 2020-02-19], s. 82–89.

Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2372732217748965>

RIBEIRO, Saulo C., KENNEDY, Susan E., SMITH, Yolanda R. et al. *Interface of physical and emotional stress regulation through the endogenous opioid system and μ -opioid receptors*. In: *Neuro-Psychopharmacology & Biological Psychiatry* [online]. 2005, vol. 29, issue 8 [cit. 2020-07-04], s. 1264 – 1280.

Dostupné na: https://www.academia.edu/5542266/Interface_of_physical_and_emotional_stress_regulation_through_the_endogenous_opioid_system_and_mu-opioid_receptors

RICHMAN, S. *Výchova dětí s autizmem: Aplikovaná behaviorálna analýza*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2006. 128 s. ISBN 80-7367-102-6.

SACKS, O. *Muž, ktorý si mylil manželku s klobúkom*. Bratislava: Inaque, 2017. 254 s. ISBN 978-80-89737-46-8.

ŠTĚPÁNOVÁ, M., BLATNÝ, M. *Život se sourozencem s mentálním postižením: Kritické momenty, zdroje zvládání a osobní růst*. In: *Československá psychologie*. ISSN 0009-062X, 2009, roč. 53, č. 3, s. 241 – 260.

TAYLOR, J., MCFARLAND, M. J., CARR, D. *Age, Perceptions of Mattering, and Allostatic Load*. In: *Journal of Aging and Health* [online]. 2018, vol. 31, no. 10, s. 1830 – 1849 [cit. 2021-23-03].

Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/327463646_Age_Perceptions_of_Mattering_and_Allostatic_Load

TAYLOR, J., TURNER, R. J. *A Longitudinal Study of the Role and Significance of Mattering to Others for Depressive Symptoms*. In: *Journal of Health and Social Behavior* [online]. 2001, vol. 42, no. 3, s. 310 – 325 [cit. 2021-23-03].

Dostupné na: https://www.researchgate.net/publication/11683349_A_Longitudinal_Study_of_the_Role_and_Significance_of_Mattering_to_Others_for_Depressive_Symptoms

Metodické materiály pre učiteľky a učiteľov k dokumentárnym filmu Modelka Maddy

Človek v ohrození, n. o.
Bratislava, 2021

Autori:

Kristína Michalicová, Lukáš Vícen,
Lenka Putalová

Odborní editori:

Kristína Široká

Jazyková úprava:

Zuzana Límová,
Alexandra Strelková

Grafická úprava:

Miroslav Lukačovič

ISBN: 978-80-89917-47-4

Elektronická verzia dostupná na: <https://www.jedensvet.sk/jeden-svet-na-skolach/>

Realizované s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR určenej na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie. Za obsah tohto dokumentu je výlučne zodpovedný Človek v ohrození n. o.

Táto publikácia bola vytvorená s finančnou podporou Európskej únie. Za jej obsah je výhradne zodpovedná organizácia Človek v ohrození n.o., pričom nemusí nutne reprezentovať pohľad Európskej únie.